

หน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโง่ง
บ้านเกาะแรต จังหวัดนครปฐม

**Social functions of the belief of Thai Song ancestor spirits
at Korat village, Nakhon Pathom province**

เรณู เหมือนจันทร์เชย *

renuaor2517@gmail.com

บทคัดย่อ

ไทยโง่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเชื่อและให้ความสำคัญต่อ “ผีบรรพบุรุษ” เป็นอย่างมากและมีการสืบทอดความเชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อผีบรรพบุรุษของชาวไทยโง่งที่หมู่บ้านเกาะแรต อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นกรณีศึกษา ในประเด็นต่างๆ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีของไทยโง่ง พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษ และหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโง่ง ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อผีบรรพบุรุษของชาวไทยโง่งมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่สืบทอดจากอดีตได้อย่างชัดเจน และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมไทยโง่งอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : หน้าที่ทางสังคม, ความเชื่อผีบรรพบุรุษ, ไทยโง่ง

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

Thai Song is an ethnic group who profoundly believe in ancestor spirits and have continued to maintain its belief up to today. This paper is a case study of the belief in ancestor spirits at Korat village, Banglen district, Nakhon Pathom province. It features the belief in Thai Song ancestor spirits, ceremonies for ancestor spirits, and social functions related to ancestor spirits beliefs. The qualitative approach is employed as a main method of study. The study shows that the belief in ancestor spirits is evidently tied to Thai Song society and culture handed down from past to present. This belief enables the Thai Song to sustain the strength of their community.

Keywords: social functions, belief of ancestor spirits, Thai Song

1. บทนำ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทยโซ่ง บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” โดยได้นำผลการศึกษาส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อในผีบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งที่คนในชุมชนยังคงปฏิบัติสืบทอดมาแต่โบราณอย่างเคร่งครัด นำมาศึกษาและประมวลข้อมูลเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในชุมชนปัจจุบัน เหตุปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อยังคงมีบทบาทหน้าที่สำคัญทางสังคม และแนวทางส่งเสริมและพัฒนาเพื่อให้การแสดงบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นพลังสร้างความสุขและความเข้มแข็งแก่ชุมชนสืบไป โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสนทนากลุ่ม (focus group) โดยเฉพาะประเด็นบทบาทหน้าที่ทางสังคมและหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของความเชื่อในผีบรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง จากผู้บอกข้อมูลที่เป็นผู้นำทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้นำทางพิธีกรรม ครู พระภิกษุ และบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ตามแนวคำถามที่ใช้เป็นเครื่องมือประมวลข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ค้นหาลักษณะบทบาทหน้าที่ดังกล่าวตามกรอบความคิดหน้าที่นิยามที่บรอนิสลอฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) ในประเด็นต่างๆ ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง ทฤษฎีหน้าที่นิยามในการศึกษาผีบรรพบุรุษของไทยโซ่ง ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษในพิธีเสนเรือน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ โดยเฉพาะพิธีเสนเรือน ซึ่งเป็นพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในสิ่ง (ตระกูล) เดียวกัน และหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษ 3 ด้านคือ หน้าที่ความรับผิดชอบในปัจจุบันพื้นฐานของสังคม หน้าที่ความรับผิดชอบในความต้องการด้านสังคม และหน้าที่ความรับผิดชอบในความต้องการด้านจิตใจ ดังนี้

2. ความเป็นมาของไทยโซ่ง

ไทยโซ่ง เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ “ไตดำ” (Tai Dam) ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย นอกจากคำนี้แล้ว คนไทยกลุ่มอื่นๆ ยังนิยมเรียกขานไตดำแตกต่างกันไป เช่น เรียกว่า ลาวซ่ง ไทยซ่ง ลาวทรงดำ ลาวช่วงดำ ไทดำ ไตดำ ผู้ไทยดำ ผู้ไตซ่งดำ ไทยดำ ไทยทรงดำ เป็นต้น โดยสันนิษฐานว่าที่เรียก “ไทดำ” หรือ “ไตดำ” นิยมเรียกตามชื่อเผ่าพันธุ์เดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน

ประเทศเวียดนาม ถิ่นฐานเดิมของไทยโซ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ “น่าน้อย” หรือ “น่านอนน้อยอ้อยหนู” ซึ่งต่อมาปรากฏชื่อเรียกใหม่ว่า “แถน” หรือ “แดง” ในปัจจุบันคือ เดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu) ตามชื่อเรียกของคนเวียดนาม (อภินิวัดน์ โพธิ์สาน, 2552, น.16-17)

เมืองแถนเป็นเมืองลาวเก่า มีร่องรอยบอกไว้ในนิทานเรื่องขุนบรม (อยู่ในพงสาวดารล้านช้าง) ตอนหนึ่งมีความว่า

“...พระยาแถน จักให้ท้าวขุนบรมลงมาเกิดในเมืองลาวเก่า...”

เท่ากับเป็นร่องรอยว่าบรรพชนลาวล้านช้าง (หลวงพระบาง) เป็นลาวเก่า มีหลักแหล่งอยู่ทางเมืองแถน นิทานกำเนิดมนุษย์ในพงสาวดารล้านช้างมีศูนย์กลางอยู่นาน้อยอ้อยหนู ต่อมาเรียกเมืองแถน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, คำนำ, อ้างใน ยุคดิ มุกดาวิจิตร, 2557, น.11)

เมืองแถน ซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมของไทยโซ่ง ซึ่งในปัจจุบันเมืองที่เป็นศูนย์กลางของไทยโซ่งในเวียดนามคือ เมืองเซินลา หรือที่เรียกว่าเมืองลา อภินิวัดน์ โพธิ์สาน (2552, น.19) อธิบายเพิ่มว่า เมืองแถนหรือเมืองเดียนเบียนฟูมิได้เป็นเมืองศูนย์กลาง แต่กระนั้น สำหรับคนลาวโซ่งในประเทศไทยและคนไทดำในประเทศอื่นๆ แล้ว เมืองแถนหรือเมืองแดงในประเทศเวียดนาม ก็ยังคงเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อของตนอยู่เสมอ

รูปที่ 1 แสดงถิ่นฐานเดิมของไทยโซ่ง

ที่มา : ม.ศรีบุษรา, 2530, น.12

กลุ่มคนไทดำจากแคว้นสิบสองจุไทได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย ด้วยเหตุผลทาง การเมืองหลายครั้งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2322 สมัยธนบุรี ปี พ.ศ. 2335 รัชกาลที่ 1 และสมัยรัชกาล ที่ 3 กรุงรัตนโกสินทร์ ได้อพยพไทดำเข้าสู่ประเทศไทย 4 ครั้ง คือ ปี พ.ศ. 2371, 2378, 2379 และ 2381 ทุกครั้งได้อพยพไทดำลงมากรุงเทพฯ ได้ให้ไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรี จึงกล่าวกันว่า เพชรบุรีเป็นดินแดนแห่งแรกของคนไทดำในประเทศไทย ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 กรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2421, 2428 และ 2430 หัวเมืองฝ่ายเหนือคือ หลวงพระบางและ เวียงจันทน์ถูกกบฏจีนฮ่อรบกวน ปล้นสะดม ตีชิงทรัพย์สิน ทำให้ราษฎรเดือดร้อน ทั้งได้เข้า ยึดบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้จอมพลเจ้าพระยา สุรศักดิ์มนตรีจัดกองทัพขึ้นไปปราบ จากนั้นอพยพไทดำลงมากรุงเทพฯ และส่งไปอยู่ที่ เพชรบุรี เส้นทางกอพยพเดินผ่านเวียงคานมตอนเหนือสู่พื้นที่ลาวและเข้าสู่ประเทศไทย ทุก ครั้งที่อพยพมาจะโปรดเกล้าฯให้ไทดำไปตั้งหลักแหล่งที่เพชรบุรี (อภิวิวัฒน์ โปธิ์สถาน, 2552, น.19-22)

การที่โปรดเกล้าฯ ให้ไทดำไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีนั้น เป็นเพราะเพชรบุรีมีป่าและมี เขามาก มีหุบห้วย ลำธาร น้ำท่วมไม่ถึง ลักษณะภูมิประเทศคล้ายบ้านเก่าเมืองแฉง แคว้นสิบสองจุไท (สมทรง นุรุชพัฒน์, 2526, น.11) แต่ด้วยเหตุที่คนไทยโง่งมีความผูกพันกับ บ้านเกิดเมืองนอนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อที่ว่าจิตวิญญาณหลังตายต้องเดินทางขึ้นสู่ สวรรค์ที่ขอดเขาที่นั่นเพื่อไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษในสวรรค์ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

ชาวไทยโง่งมีความผูกพันกับบ้านเกิดเมืองนอนอย่างมาก บรรพชน คิดถึงแต่จะกลับเมืองแฉง และด้วยเหตุที่เป็นเหตุผลทางสงครามที่ จำเป็นต้องอพยพเข้ามา บรรพชนจึงมีความปรารถนาว่า สักวันหนึ่งจะ อพยพกลับเมืองแฉงบ้านเกิดเมืองนอน จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการเลิกทาส และ ให้ความเป็นพลเมืองไทยแก่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างเท่าเทียม เป็น โอกาสให้ชาวไทยโง่งเป็นอิสระ ได้อพยพออกจากจังหวัดเพชรบุรี มุ่งหน้าสู่เมืองแฉงตามความปรารถนา (พระมหามนตรี ชันติสาโร ฌ วัตศิริประชาวัฒนาราม, สัมภาษณ์, วันที่ 20 พฤศจิกายน 2557)

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวไทยโง่งกระเจาตัว ดังถิ่นฐานในพื้นที่อื่น เช่น จังหวัดราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร ลพบุรี สระบุรี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ สุโขทัย เลย เป็นต้น

พ่อแม่เล่าให้ฟังว่า ปู่ย่าตายายเล่าว่า ครั้งแรกตั้งใจจะตั้งถิ่นฐานชั่วคราว เพื่อสะสมเสบียงเดินทางต่อ แต่เมื่อพบว่าชุมชนที่หยุดพัก มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ จึงคิดจะตั้งชุมชนอยู่อาศัยถาวร ประกอบกับความไม่มั่นใจว่า เมืองแถบที่จะกลับไป จะอยู่เย็นเป็นสุขได้เท่าเมืองไทยนี้หรือไม่ ด้วยคนที่กำลังอพยพกลับ เป็นผู้ที่เกิดในเมืองไทย ไม่มีความรู้อะไรมากนักกับเมืองแถบ ไม่รู้จักญาติพี่น้องที่นั่นแล้ว ที่สุดคนส่วนใหญ่จึงตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยแล้วตั้งใจใหม่ว่า เมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจดีแล้วจะค่อยกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนของบรรพชน ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏชุมชนไทยโซ่งอยู่ที่ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นในปัจจุบัน (นายท่อม ศิรินาโพธิ์, สัมภาษณ์, วันที่ 27 ตุลาคม 2557)

จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่หนึ่งที่ไทยโซ่งได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยกระจายอยู่ในอำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอสามพราน และอำเภอบางเลน มีหมู่บ้านไทยโซ่ง 31 หมู่บ้าน บ้านเกาะแรตเป็นชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีทั้งหมด 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 11 บ้านเกาะแรต หมู่ที่ 12 บ้านเกาะแรต หมู่ที่ 14 บ้านเกาะแรตพัฒนา และหมู่ที่ 15 บ้านเกาะแรตท่าสาร โดยไทยโซ่งในหมู่บ้านต่างๆ ยังคงรักษาวัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองไว้ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเชื่อในผีบรรพบุรุษ เป็นข้อปฏิบัติที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อสังคม ดังคำกล่าวของพระมหามนตรี ชันดีสาร (2538, น.59) ที่ยืนยันสถานการณ์ด้านความเชื่อในผีบรรพบุรุษไว้ว่า

คนส่วนใหญ่ในชุมชน ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด ทุกครัวเรือนต้องมีกะล่อหองที่อยู่ของผีเรือน ต้องประกอบพิธีปาดตง ทุกวันที่กำหนด ลูกหลานต้องปฏิบัติตามความเชื่อ ทั้งขอให้ปฏิบัติและห้ามปฏิบัติ ยังคงมีพิธีเสนเฮือน ยังคงมีปี่ผีเรือน และยังคงมีความสัมพันธ์ทางสังคมตามลักษณะของความสัมพันธ์ของผีเรือน นอกจากนี้ ยังมีภาษาพูด อักษร หนังสือ วัฒนธรรม ประเพณี เครื่องแต่งกาย ซึ่งชาวโซ่งยังคงรักษาไว้ของผู้คนแดนสยาม สืบสายภาพลักษณ์นับจากบรรพบุรุษมาจนถึงทุกวันนี้

ซึ่งลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ทางความเชื่อและอื่นๆ ดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อค้นหาหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโง่งบ้านเกาะแรดครั้งนี้

3. ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการศึกษา “ผีบรรพบุรุษของไทยโง่ง”

การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผี เป็นเรื่องนามธรรม เพราะเกี่ยวกับความรู้สึก ความศรัทธา ความไว้วางใจ จึงไม่มีเกณฑ์มาตรการใดที่ตรวจวัดได้ และค่อนข้างเป็นอัตวิสัย (subjective) ความเชื่อเป็นสิ่งที่มีมาแต่ดั้งเดิม แม้ว่าจะผ่านระยะเวลานาน แต่ก็ยังคงมีอยู่ และมีความแตกต่างกันในแต่ละสังคม

“ผี” เป็นคำที่ทำให้พลังขับเคลื่อนสังคมไทยผ่านยุคสมัยต่างๆ มาอย่างยาวนาน สามารถร้อยรัดกลุ่มชาติพันธุ์ให้เติบโตขึ้นจนเป็นประเทศในปัจจุบัน ผีได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย ความเชื่อเรื่องผี ซึ่งตอนหลังได้หมายรวมถึงวิญญาณตามคำภาษาอังกฤษที่เรียกว่า animism ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติทั้งหมด

ผีคืออะไร มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น มณี พยอมยงค์ (2529, น.195) กล่าวว่า “ผี” หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เราไม่สามารถมองเห็นตัวได้ แต่เราเข้าใจเอาว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้ายคือ ให้คุณหรือให้โทษแก่เราได้ สิ่งเหล่านี้เรากลัวเกรง และบางทีก็นับถือด้วย เราเรียกสิ่งที่ว่านี้ว่า “ผี” ผีนั้นตัวจริงเป็นอย่างไร ไม่มีใครทราบๆ แต่ว่าถ้าผีต้องการให้เห็นตัวมักจะสำแดงเป็นรูปร่างต่างๆ ไม่ชัดเจน หรือไม่ก็เป็นรูปร่างต่างๆ ตามแต่ผีต้องการให้เห็น หรือตามที่เราจะเห็นไปเอง ส่วนประเภทของผีนั้น เสฐียร โกเศศ (2515, น.32) ได้กล่าวว่า ผีมีสองชนิด ชนิดแรก ผีธรรมชาติ อันเกิดจากวิญญาณของโลกธาตุเป็นจำพวกผีฟ้าหรือเทวดา อีกชนิดเป็นผีอันเกิดจากวิญญาณของคนที่ยายแล้วซึ่งเป็นเจ้าผี หรือเป็นผีชั้นสามัญและผีร้ายก็แล้วแต่คุณงามความดีหรือความเก่งกล้าสามารถของบุคคลเมื่อครั้งยังเป็นคน เมื่อผีให้คุณคน คนจะตอบแทนคุณ ถ้าให้โทษคนจะทำพิธีแก้ไขให้สิ่งร้ายผ่านไป

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโง่งมีความผูกพันกับผีบรรพบุรุษอย่างใกล้ชิด เปรียบเสมือนศาสนาประจำใจ ทุกคนให้ความเคารพและปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด ผีบรรพบุรุษมีทั้งให้คุณและให้โทษ เมื่อคนปฏิบัติดีผีให้คุณ เมื่อคนทำผิด ละเมิด ผีจะให้โทษ เมื่อผีให้คุณ ต้องตอบแทนบุญคุณ โดยเช่นอาหารให้กินและป้องกันไม่ให้ผีอื่นมาทำอันตราย ซึ่งสอดคล้องกับบุญมี ปาริชาติธนกุล (2546, น.2) ที่กล่าวว่า สาเหตุที่ชาวไทยโง่งมีความเชื่อเรื่องผี มีการนับถือผีอย่างลึกซึ้ง และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง

อย่างใกล้ชิดกับผี เพราะพวกเขาเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ในโลกนี้อยู่ภายใต้อำนาจของผี ซึ่งสามารถบันดาลให้ชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปตามความพอใจของผีได้ ผีของชาวไทยโชนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ ผีที่เปรียบเสมือนเทวดา ผู้เป็นใหญ่ มีอำนาจสูงสุด เป็นที่เคารพของชาวไทยโชน คือ ผีแดนหรือผีฟ้า กลุ่มที่สอง ได้แก่ ผีที่ให้คุ้มครอง ปกป้องคุ้มครอง คือ ผีเือนหรือผีบรรพบุรุษ ผีผดผมนต์ ผีปู่เจือเสื่อบ้าน ผีไฮผีนา และกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ ผีที่ให้โทษ ทำให้เกิดทุกข์ คือ ผีตายโหง

การนับถือผีของคนไทยโชนในสมัยก่อนเริ่มด้วยการนับถือ “ผีเรือน” ซึ่งถือว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่คุ้มครองลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ ผีเรือนมีส่วนสำคัญที่ช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมส่วนรวม ให้ชาวไทยโชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมาย ไทยโชนยึดถือความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การศึกษาเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษของไทยโชนทำให้เข้าใจความเป็นมาและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้อย่างดี

ความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” ที่ว่า ผีเป็นสิ่งที่อยู่นอกกาย และสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของผีทั้งสิ้น ส่วน “ขวัญ” นั้นปกติต้องอยู่ในกายจึงจะทำให้ชีวิตมีความสุข ถ้าขวัญหนีชีวิตจะมีความสุข ผีมีพลังสำคัญในการที่จะทำให้ขวัญอยู่กับกายหรือหนีไปอยู่ป่าอยู่เขาได้ ดังนั้น คนจึงต้องประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างผีและขวัญจึงทำให้เกิดความสุขขึ้นในชีวิต สุภาภรณ์ จันทวานิช (2553, น.137) กล่าวว่า ความเชื่อในเรื่องนี้จะอธิบายความจริงด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้เชื่อมความนิยมลง กลุ่มนักคิดจึงหันไปเน้นเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผล หรือที่เรียกว่า rationality กลุ่มนักคิดโครงสร้างนิยมสนใจสังคมในฐานะ “ระบบ” ที่เชื่อว่า มีสิ่งที่เป็นโครงสร้างบางอย่างซ่อนอยู่ในทุกสังคมและโครงสร้างนี้แสดงให้เห็นหน้าที่ของส่วนต่างๆ ที่เป็นระบบเกี่ยวข้องกัน

สิ่งมีชีวิตทั้งหลายแสดงให้เห็นว่า การที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้จะต้องสามารถสนองความต้องการจำเป็น (needs) จำนวนหนึ่งเสียก่อน แต่สังคมมนุษย์มีความต้องการจำเป็นนั้นด้วยหรือเป็นความจริงที่ว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายแสดงให้เห็นว่า สิ่งมีชีวิตจะต้องมีองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ หลายส่วนที่ผสมผสานสัมพันธ์เพื่อที่จะสามารถสนองความต้องการจำเป็นเหล่านั้นได้ แต่ละสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีส่วนประกอบต่างๆ เหล่านั้นหรือไม่ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, น.27) สังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อยๆ หลายระบบ ซึ่งต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันไปเพื่อความสมดุล ในทางตรงกันข้าม เมื่อใดที่ระบบย่อยๆ ทำหน้าที่บกพร่องก็จะส่งผลต่อสังคม ทำให้สังคมนั้นขาดความสมดุล

เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งที่มีความเชื่อว่าเป็นศูนย์กลาง ร้อยรัดให้ไทยโซ่งอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและมีความสุข

บรอนิสลอฟ มาลีเนาสกี (Bronislaw Malinowski) ได้กล่าวไว้ว่า “หน้าที่ของวัฒนธรรมก็คือ ความสามารถที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลในสังคม ความต้องการพื้นฐานเหล่านี้ ได้แก่ ความต้องการอาหาร การขับถ่าย ความสะดวกสบายทางกาย ความมั่นคงปลอดภัย นันทนาการ การไปมาติดต่อกัน และการเจริญเติบโตทางร่างกาย” (Ember, Carlo and Melvin Ember, 1973, p.43, อ้างใน นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2540, น.103)

มาลีเนาสกีทำงานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา โดยศึกษาและอยู่ร่วมกับชาวเกาะ Trobriands ในเขต Melanesia ของมหาสมุทรแปซิฟิกหรือหมู่เกาะทะเลใต้ ชายฝั่งของปาปัวนิวกินีเป็นเวลาหลายปี ได้ศึกษาพฤติกรรมของชนดั้งเดิมหลายด้าน ได้แก่ กฎหมาย เศรษฐกิจ ศาสนา ศาสตร์ และศาสนา เพศศึกษาของชาวเกาะตามทฤษฎีของ Freud และการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนดั้งเดิม เป็นต้น มาลีเนาสกีได้สรุปว่า สถาบันทางวัฒนธรรม (หรือสังคม) เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสิ้น สถาบันเหล่านี้สอดคล้องสัมพันธ์กัน มีผลต่อเนื่องซึ่งกันและกัน (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2540, น.105) และมาลีเนาสกีได้พัฒนาทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ขึ้นมา งามพิศ สัตย์สงวน (2547, น.32-33) ได้สรุปความคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่นิยมไว้คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความต้องการจำเป็นพื้นฐาน (basic biological and psychological needs) เป็นความต้องการเบื้องต้น คือ ความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพอยู่ เช่น ความต้องการอาหาร หรือที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต

2. ความต้องการด้านสังคม (instrumental needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความร่วมมือกันทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร และการป้องกันภัย การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ และการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการด้านจิตใจ (symbolic needs) เป็นความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ

เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น

มาลีเนาสก็ย้าว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำคือ การตอบสนองความจำเป็นของมนุษย์อย่างหนึ่งหรือทั้งสามอย่างดังกล่าวแล้ว คนในสังคมเดียวกันจึงเข้าใจพฤติกรรมเดียวกันได้ไม่ยากนัก

การศึกษาในครั้งนี้จึงนำทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) มาใช้เป็นแนวทางในการอธิบายหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโซ่งบ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม การที่คนในสังคมได้ทำหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่งย่อมจะมีผลต่อกลุ่ม ชุมชน และสังคม ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

4. ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษในพิธีเสนเรือน

จากการศึกษางานวิจัยหลายๆ เรื่องของไทยโซ่งที่นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความสำคัญของผีบรรพบุรุษ ในสังคมไทยโซ่งใช้ระบบเครือญาติ (kinship system) เป็นหลักในการจัดระเบียบครอบครัว โดยมีแนวความคิดเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน ระบบเครือญาตินี้เปรียบเสมือนวงกลมวงใหญ่ที่ล้อมสมาชิกของครอบครัวไทยโซ่งไว้ด้วยกัน มีตัวอย่างงานวิจัยที่กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ดังเช่นเรณู เหมือนจันทร์เชษ (2542, น.36-47) ได้กล่าวว่าผีบรรพบุรุษคือ พ่อแม่ ปู่ย่า ที่ ป้า อา ฯลฯ ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อพ่อแม่ตายจะเชิญผีพ่อแม่มาไว้ที่เรือนของตนจัดที่ให้อยู่ใน “กะล่อหอง” และเชิญลงมารับเครื่องเช่นในพิธีเสนปาดตง และทำพิธีเซ่นไหว้ เรียกว่า “พิธีเสนเรือน”

ไทยโซ่งจะมีการสืบผี คือ ผู้ใดมาจากสกุลใดก็สืบผีสกุลนั้น โดยมีลูกชายเป็นผู้สืบสกุล (ตระกูล) เดียวกัน ถือว่ามีความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ เช่น สิงล่อ สิงคำ สิงเลื่อง สิงวิ่ สิงกาง สิงกา เป็นต้น การจัดลำดับเครือญาติของไทยโซ่งนั้นเป็นการลำดับเครือญาติแบบฝ่ายเดียว (unilateral descent) โดยถือญาติทางฝ่ายพ่อเป็นสำคัญ เรียกว่าการสืบเชื้อสายหรือสืบผีฝ่ายพ่อ (patrilineal descent) ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะต้องใช้นามสกุลของสามีและนับถือผีฝ่ายเดียวกับสามี ลูกที่เกิดมาใช้ชื่อนามสกุลพ่อและสืบผีฝ่ายพ่อต่อไป พ่อจึงเป็นใหญ่ภายในครอบครัว มีอำนาจในการตัดสินใจจัดการทรัพย์สินทุกอย่างในครอบครัว (เรณู เหมือนจันทร์เชษ, 2542, น.20-21)

ในกรณีที่ครอบครัวใดมีบุตรชายหลายคน บุตรชายคนสุดท้ายจะต้องเป็นผู้สืบผีพ่อแม่ และได้เป็นเจ้าของเรือนของพ่อแม่หลังจากที่พ่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว บุตรชายคนโตเมื่อแต่งงานแล้วจะแยกไปมีเรือนอยู่ต่างหาก ส่วนบุตรสาวสืบผีสายตระกูลของตนเองไม่ได้ เนื่องจากเมื่อ

แต่งงานไปแล้วต้องถือผีของฝ่ายชาย กรณีที่ครอบครัวใดมีแต่ลูกสาว ต้องรองานกว่าจะมีหลานชายไว้สืบผีต่อไป หรือให้ลูกเขยสืบผีแทนเป็นกรณีพิเศษ แต่ถ้าลูกสาวที่ต้องเลี้ยงผีพ่อแม่แล้วต้องไปอยู่บ้านสามี ลูกสาวจะต้องสร้างศาลเล็กๆ เรียกว่า “คูบ” ไว้ให้ผีพ่อแม่ตนเอง โดยจะปลูกไว้ในบริเวณบ้านลูกเขย ทั้งนี้คูบจะเข้าไปอยู่บนบ้านลูกเขยไม่ได้เพราะเป็นคนละผีกัน

ชุมชนไทยโซ่งเป็นชุมชนตามแนวความคิดดั้งเดิม ซึ่งมีได้ขึ้นอยู่กับดินแดน (territory) แต่ขึ้นอยู่กับระบบเครือญาติ (kinship system) อันประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต และญาติทางการแต่งงาน ซึ่งรวมเรียกว่า ญาติผีเดียวกัน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมใดๆ ก็ตาม จะมีเครือญาติมาร่วมในพิธีนั้นๆ โดยเฉพาะที่เป็นญาติผีเดียวกัน

ชุมชนไทยโซ่งมีการจัดลำดับชั้นทางสังคม (social stratification) โดยใช้วงศ์ตระกูลหรือครอบครัวเป็นเกณฑ์ และแบ่งออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

- 1) ชั้นผู้ท้าว หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่เกิดในตระกูลผู้ท้าวซึ่งไทยโซ่งเชื่อว่าผู้ท้าวเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าหรือผู้ปกครองเมืองในสมัยก่อน
- 2) ชั้นผู้น้อย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่เกิดในตระกูลสามัญชน ซึ่งไทยโซ่งเชื่อกันว่าเป็นตระกูลที่อยู่ใต้การปกครองของผู้ท้าวในสมัยก่อน (มยุรี วัฒแก้ว, 2521, น.76-77)

อัญชลี บุรณะสิงห์ (2531, น.30) ได้กล่าวว่า การจัดลำดับของชนชั้นไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติพิธีกรรม พิธีกรรมของผู้ท้าว มักจัดใหญ่กว่าของผู้น้อย และผู้ท้าวกับผู้น้อยจะไม่ปฏิบัติพิธีร่วมกัน แต่ในชีวิตประจำวันแล้วผู้ท้าวกับผู้น้อยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

ปัจจุบันไทยโซ่งได้หันมาใช้นามสกุลแบบไทย แต่ถึง (ตระกูล) เดิมของตนเองยังใช้อ้างถึงความเกี่ยวข้องในกลุ่มไทยโซ่ง โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่สำคัญ คือ พิธีเสนเรือน เป็นการเซ่นไหว้ผีเรือน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษที่ถูกหลานได้เชิญมาไว้บนบ้านและจัดให้อยู่ ณ มุมหนึ่งของของเสียบ้านในห้อง เรียกว่า “กะล่อหอง” ไทยโซ่งไม่ทำพิธีเสนเรือนในเดือนเก้าและเดือนสิบ เนื่องจากมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษไปเฝ้าถน ไทยโซ่งเชื่อว่า เมื่อถูกหลานทำพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษแล้ว ผีจะคุ้มครองตนเองและครอบครัวให้มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ไทยโซ่งในชุมชนบ้านเกาะแรดบอกว่า พิธีนี้จะไม่มีวันสูญหายไปจากชุมชนเด็ดขาด เพราะทุกคนมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก และปฏิบัติสืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่น และจะยังคงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับปานทิพย์ คงข้มละมัย (2546) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้พิธีเสนเรือนยังคงดำรงอยู่ คือ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของชาว

ลาวโซ่ง และความสามารถในการทำน้ำที่ของพิธีเสนเรือนที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มชน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม สำหรับแนวโน้มของพิธีเสนเรือนยังคงดำรงอยู่ต่อไปคู่กับสังคมลาวโซ่ง แต่จะมีการนำเอาวัฒนธรรมยุคใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในพิธีเสนเรือนเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกและพัฒนา

ไทยโซ่งมีระบบความคิดที่เกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตมีศูนย์กลางอยู่ที่ “ผีบรรพบุรุษ” จากศูนย์กลางจะแผ่ลงไปสู่โลกหลังความตายและสามารถเชื่อมกับโลกในปัจจุบันได้ เช่น ไทยโซ่งเมื่อตายไปแล้วจะไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษ ซึ่งคนที่มียุติอยู่ก็จะทำสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ ใส่ไว้ในบ้านป่า เพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ร่วมกับผีบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว โดยผ่านพิธีส่งวิญญาณสู่เมืองแดน ส่วนครอบครัวผู้สืบผีมี “กะล่อหอง” อยู่ในเรือนแล้ว จะทำพิธีเชิญผีบรรพบุรุษขึ้นเรือน และเชิญลงมารับเครื่องเช่นในพิธีเสนปาดตง พิธีเสนเรือน เป็นต้น

5. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ

ไทยโซ่งเชื่อว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษเป็นระบบและกลไกสำคัญในการแสดงความกตัญญูต่องานที่ต่อผู้มีพระคุณ ทั้งยังเป็นเครื่องมือสื่อสารกับผีบรรพบุรุษในการที่จะนำความสุขความสบายใจเข้าสู่ชีวิต ครอบครัว นำชีวิตให้รอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ดังนั้น ไทยโซ่งต้องจัดพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษขึ้นตามความเชื่อที่สืบต่อกันมา ทุก 10 วันสำหรับผีผู้น้อย และทุก 5 วันสำหรับผีผู้ดำ¹ ซึ่งจะต้องบอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้มารับตำรับข้าว น้ำ ใน “มือเอนตง”² การเลือกวันปาดตงของแต่ละครอบครัวนั้นจะตรงตรงกับวันที่เชิญผีบรรพบุรุษมาอยู่ “กะล่อหอง” บนเรือน และต้องไม่ตรงกับวันตายของพ่อแม่ การปาดตงจะทำ 2 เวลา คือ มือเช้าและมือกลางวัน คนที่กล่าวเชิญผีบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเช่น ต้องเป็นสมาชิกในครอบครัวนั้น การทำพิธีเจ้าคือ การบอกให้ผีบรรพบุรุษมากินเครื่องเช่น พร้อมทั้งขอพรให้อยู่เย็นเป็นสุข การปาดตงต้องจัดให้ตรงมือ ถ้าปาดตงไม่ตรงมือ ผีบรรพบุรุษจะไม่ได้รับอาหารที่เช่นไหว้

อนึ่ง ก่อนกินข้าวใหม่ในรอบปีต้องทำพิธี “ปาดตงข้าวใหม่” ด้วย กล่าวคือ เมื่อได้เก็บเกี่ยวข้าวใหม่จะต้องให้ผีบรรพบุรุษกินก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากเสร็จพิธีก็จะเรียกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน มากินปาดตงข้าวใหม่กันอย่างพร้อมเพรียง และพิธีกรรมที่สำคัญสำหรับไทยโซ่งคือ พิธีเสนเรือน เป็นพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษในสิ่งเดียวกัน (แซ่หรือตระกูล) แต่ละครอบครัวจะมีสมุดจดชื่อคนที่ตายไปแล้ว เรียกว่า “ปื้บผีเฮือน” เก็บไว้ทุกบ้าน พิธีเสนเรือนนิยมทำ 2-3 ปีต่อครั้ง เพื่อเชิญให้ผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเช่นครั้งใหญ่ เป็นการระลึก

ถึงบุญคุณและอ่อนน้อมให้ศิบรรพบุรุษคุ้มครอง ให้พรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข นิยมทำในเดือน 4, 6, และ 12 และห้ามทำในเดือน 5 เพราะอยู่ในช่วงวันสงกรานต์

ในส่วนของพิธีเสนเรือน ต้องวานหมอมารประกอบพิธีและเตรียมเครื่องเช่นตามประเพณีความเชื่อ ทั้งอาหารคาว อาหารหวาน เหล้า หมากพลู และเชิญญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาร่วมงานอย่างพร้อมเพียง

รูปที่ 2-3 แสดงการจัดเตรียมอาหาร ขนม และผลไม้ลงในพานเพื่อน
ที่มา : เรณู เหมือนจันทร์เชย (17 มีนาคม พ.ศ. 2556)

หมอเสนเป็นผู้ประกอบพิธีเสนเรือน ต้องใส่เสื้อสีและพูดภาษาไทยโจ่งเพื่อเชิญศิบรรพบุรุษมารับเครื่องเช่นตามลำดับรายชื่อในปีผีเสื้อ หมอเสนจะใช้ตะเกียบคีบข้าวเหนียวปั้นและหมูจู้บหรือผักจู้บ (หมูข่าใส่หน่อส้ม) ให้ศิบรรพบุรุษกินทางช่องที่เจาะเป็น

รูปในกะล่อหอง (ห้องผีเรือน) เสร็จแล้วต้องนำหมูเจ็ดข้อเจ็ดเถี่ยว ขันหมาก เหล้า ขกมาวางไว้ในกะล่อหองเพื่อทำพิธี “ข้าวว่ว” (เป็นการเซ่นไหว้เตาไฟ ประตู่ และบันได เพื่อความอยู่ดีกินดีของคนในบ้าน) จากนั้นทำพิธี “กินเหล้าฟายเฮือน” (เจ้าของเรือนจะเรียกลูกหลานให้มากินเหล้าร่วมกัน เป็นการให้เกียรติและแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ) สุดท้ายคือ “กู่ผีเรือน” (เจ้าของบ้านเก็บของในปานเพื่อนที่เซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษออกมาแบ่งปันให้หมอเสน ญาติพี่น้อง) เป็นอันเสร็จพิธี

รูปที่ 4 แสดงถึงหมอเสนคืบอาหารและรินน้ำให้กับผีบรรพบุรุษ
ที่ห้องรูช้างฝ้าบ้านในกะล่อหอง
ที่มา : เรณู เหมือนจันทร์เชย (17 มีนาคม พ.ศ. 2556)

6. หน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษ

ตามหลักหน้าที่นิยมสามารถนำมาวิเคราะห์ความเชื่อผีบรรพบุรุษของไทยได้ว่า ปัจจุบันนี้ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเสริมพลังความเข้มแข็งทางสังคม วัฒนธรรมของไทยซึ่งให้โดดเด่น เป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากสังคมวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ดังนี้

6.1 หน้าที่ความรับผิดชอบในปัจจัยขั้นพื้นฐานของสังคม ชาวไทยโง่งต้องมืบทบาทหน้าที่รับผิดชอบต่อผิบรรพบุรุษตลอดเวลา เช่น ครอบครัวผู้น้อยสร้างเรือนต้องมีกะล่อหอง ส่วนครอบครัวผู้เฒ่าต้องสร้าง “กว๊าน” ให้ผิเรือนอยู่อาศัย ที่เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยสี่ที่จำเป็นไม่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตหรือไม่ก็ตาม เช่น ลูกสาวสร้างบ้านหลังเล็กๆ เรียกว่า “ตูป” ให้พ่อแม่อยู่อาศัยในบริเวณบ้าน (กรณีที่มีลูกสาวคนเดียว) หรือการสร้างหอง เรียกว่า “กะล่อหอง” สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของพ่อแม่ ปู่ย่า รวมทั้งบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ต้องทำ “พิธีเสนปาดตง” หรือนำเครื่องเช่น ไปให้ผิเรือนที่กะล่อหอง ทุก 5 วันสำหรับผู้เฒ่า และทุก 10 วันสำหรับผู้เฒ่า วันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อมกลางวัน ในการปฏิบัติพิธีกรรมต้องเตรียมเครื่องเช่น ไหว้ให้พร้อม เช่น ในพิธีเสนเรือนเจ้าของบ้านต้องนำเสื่อไปวางไว้ที่กะล่อหอง พร้อมหมากพลู แก้วน้ำ เหล้า 1 ขวด เพื่อบอกกล่าวผิเรือนว่าจะเช่นให้กิน หรือการเช่นผิเรือน ต้องใช้หมูตัวผู้ ความเชื่อเหล่านี้สอนให้คนให้ความสำคัญกับหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติให้ถูกต้อง

6.2 หน้าที่ความรับผิดชอบในความต้องการด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาศัยความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพ และอำนาจของผิบรรพบุรุษเป็นพลังผลักดันให้เกิดการจัดเถลาทางสังคม ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมได้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ประเพณีอย่างเคร่งครัดตามความต้องการ เช่น ไทยโง่งอาศัยเงื่อนไขอำนาจของผิบรรพบุรุษเป็นปัจจัยให้คนในครอบครัว เครือญาติ และสังคม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ต้องปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุอย่างตั้งใจ ให้มีคุณค่าความสำคัญยิ่งขึ้นไปตามวัยที่มากขึ้น จนกระทั่งหลังตายก็ยังปฏิบัติต่อผิด้วยความเคารพ ทำให้สังคมไม่ละเลยผู้สูงอายุและไม่ทอดทิ้งผู้อุปการคุณ อันเป็นคุณค่าสำคัญของสังคม รวมทั้งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรัก ความสามัคคีในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาศัยผิบรรพบุรุษและเรื่องราวของผิบรรพบุรุษที่ได้เล่าสู่กันฟังมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นสายใยเชื่อมโยง ร้อยรัดชีวิตให้ผูกพันกัน ทั้งในฐานะผู้มีบรรพบุรุษเดียวกันและความเป็นพี่น้อง เครือญาติเดียวกัน

6.3 หน้าที่ความรับผิดชอบในความต้องการด้านจิตใจ ทำให้เกิดคุณค่าที่สร้างความสุขให้ชุมชน เพราะการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับผิบรรพบุรุษ นอกจากได้แสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษแล้ว ยังถือว่าเป็นการดำรงรักษาคุณค่า ความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คนในปัจจุบันได้ร่วมเรียนรู้ ทำความเข้าใจกับความเป็นไทยโง่งของตนให้ลึกซึ้ง พิธีกรรมเหล่านี้จึงเป็นการสืบสาน ธารรักษา และพัฒนาคุณค่าความดีงามของสังคมให้เป็นพลังขับเคลื่อนความเป็นไทยโง่งสู่ความสุขตามโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์สืบไป รวมทั้งการสืบสานและเสริมสร้างสำนึกรักและภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้นว่า

6.3.1 กระบวนการ “สืบสืบบรรพบุรุษ” ได้สร้างจารีตการสืบสานความเป็นไทยโขงอย่างยั่งยืนไว้ในชุมชนให้ยอมรับนับถือสืบต่อๆ กันมา เช่น ฝ่ายชายจะเป็นผู้สืบผีต่อจากพ่อแม่ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานออกไปก็ต้องไปสืบผีทางสามี การสืบผี ถ้าพ่อแม่ยังอยู่ไม่ต้องเลี้ยงผี แต่ถ้าพ่อแม่เสียชีวิตจึงจะสืบผีได้ กรณีบ้านโคมแต่ลูกสาว ให้ลูกสาวสืบผีแทนได้ คือ เมื่อแต่งงานแล้วมีลูกก็ให้ลูกสืบผีแทน ซึ่งสามารถออกชื่อแทนได้แม้ยังเป็นเด็ก และถ้าบ้านโคมมีลูกชายหลายคน คนที่อยู่กับพ่อแม่จะสืบผีต่อจากพ่อแม่ ส่วนลูกที่แยกออกไปอยู่ที่อื่น เมื่อพ่อแม่ตายก็จะรับเลี้ยงผีได้ นี่คือการจารีตที่ทุกคนต้องปฏิบัติ

6.3.2 ความเชื่อในผีบรรพบุรุษได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และเข้าถึงความเป็นไทยโขงที่เป็นพลังสร้างความสุขให้แก่ชีวิต พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อหรือที่เกิดขึ้นตามความเชื่อในผีบรรพบุรุษ จึงเป็นทั้งห้องเรียน การเรียนการสอน การประเมินผลวิชาความเป็นคนไทยโขงหรือสังคมไทยโขง โดยมีบทเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นต้นว่า บทเรียนเรื่องความถูกต้อง ดึงมาที่ต้องยึดถือปฏิบัติ เช่น 1) ครอบครัวและเครือญาติ ญาติสายโลหิตเดียวกันที่นับถือผีเดียวกัน (รวมสะใภ้ด้วย) ต้องนำเครื่องเซ่นสังเวยมาร่วมงานพิธีเซ่นเรือนที่จัดขึ้น 2) บทสวดหรือคำพูดที่เป็นมงคลในพิธีจี้ไฟให้ข้าวที่หมอลงขันเป็นภาษาโขง เชิญผีป่านางไม้ให้มากินเครื่องเซ่น เมื่อกินแล้วขอให้คุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข 3) การแต่งกายตามแบบแผนที่กำหนดตามสถานภาพของแต่ละคน เช่น ผู้ใหญ่ใช้เสื้อสีขาวดำ เขียนเอวหรือผูกทับไปกับผ้าเปียวก็ได้ เพียงเพื่อแสดงความหมายว่าได้สวมเสื้อไว้แล้ว ลูกและหลานสะใภ้สวมเสื้อสี นุ่งผ้าถุงลายแดงโมโนในพิธี เป็นต้น และ 4) การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษตามธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ถือว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ที่บรรพบุรุษ เป็นต้น

6.3.3 ความเชื่อในผีบรรพบุรุษได้สร้างขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดึงมาให้ลูกหลานในชุมชนได้ถือปฏิบัติตาม เช่น เป็นลูกไม่ทำพิธีปาดตงให้ผีบรรพบุรุษกิน หรือพี่น้องหรือแขกมาหาที่บ้านแล้วเลี้ยงเหล้าโดยไม่ให้ผีบรรพบุรุษกินก่อน หรือมีคนมานอนค้างที่บ้านโดยไม่บอกกล่าวกับผีบรรพบุรุษ หรือการจับเนื้อต้องตัวหญิงสาวในที่มืดหรือที่ที่ไม่มีคนอยู่ หรือมีผู้ชายแอบมานอนค้างกับลูกสาวหรือมาพาลูกสาวหนี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็น “การผิดผี” ผีโกรธจะลงโทษให้เจ็บป่วย ต้องแก้ไขขอมาต่อผีบรรพบุรุษ เรียกว่า “เสียผี” ต้องมีขันหมากไปไหว้ขอมา หรือมีเครื่องเซ่นไปเซ่นไหว้ เช่น หัวหมู 1 หัว เหล้า 1 ขวด (ลูกเขยหรือลูกสะใภ้จะต้องสวมเสื้อสีดำ) สิ่งเหล่านี้ช่วยให้เกิดความมีระเบียบทางสังคมขึ้น

หน้าที่ทางสังคมของไทยโซ่งดังที่กล่าวมาแม้ว่าเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ ไม่มีเหตุผลที่พิสูจน์ได้ ไม่ได้เสริมสร้างพลังทางเศรษฐกิจ แต่ถ้าพิจารณาเหตุแห่งความสุขและความเข้มแข็งของสังคมแล้ว จะเห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นบ่อเกิดที่มาของความเคารพ ความศรัทธา ความกตัญญูต่อเวทิตะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างให้เกิดรักกันและกัน

7. บทส่งท้าย

ชุมชนไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐมยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษปรากฏอยู่ทั่วไป ทั้งในวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบประเพณีและพิธีกรรม ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อในผีบรรพบุรุษจึงเป็นระบบและกลไกที่เกี่ยวข้อง ยึดโยง เชื่อมต่อ สืบสานจากอดีตได้อย่างชัดเจน รวมทั้งยังมีพลังเสริมสร้างความสุขและความเข้มแข็งของบุคคลและสังคมได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ “ผีบรรพบุรุษ” ที่เชื่อมต่อกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทั้งโลกปัจจุบันและโลกหลังความตายด้วย

นอกจากนี้ ความเชื่อผีบรรพบุรุษยังเป็นมาตรการทางวัฒนธรรมในการเสริมพลังความเข้มแข็งทางสังคมแก่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งให้มีความยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การป้องกันการเปลี่ยนแปลง หรือการยอมรับนับถือผีหรือวัฒนธรรมความเชื่ออื่นๆ ที่ตักดาจากผีบรรพบุรุษ ดังจะเห็นได้ว่า ไทยโซ่งไม่อาจเปลี่ยนแปลงการนับถือผีบรรพบุรุษได้ มีเรื่องเล่าเกิดขึ้นหลายครั้งว่า ไทยโซ่งที่เปลี่ยนไปนับถือความเชื่ออื่น ละเลยความเชื่อในผีบรรพบุรุษเมื่อตายลง หลังจากประกอบพิธีศพตามความเชื่อนั้นๆ แล้ว ญาติพี่น้องจะต้องประกอบพิธีตามความเชื่อในผีบรรพบุรุษไทยโซ่งให้อีก ไม่เช่นนั้นผีตนนั้นจะมาร้องไห้ ปรากฏกายให้เห็นว่ามีความทุกข์ทรมาน ไม่มีที่อยู่ ไม่มีที่ไป ไม่มีอาหารกิน มาแสดงตนขอร้องให้ญาติได้จัดพิธีส่งผีและเชิญผีขึ้นบ้านด้วย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชุมชนไทยโซ่งที่ศึกษาได้ยอมรับนับถือพุทธศาสนา มีวัด มีการปฏิบัติตามแบบแผนชาวพุทธทั่วไป รวมทั้งแบบพราหมณ์ด้วยนั้น อาจเป็นเพราะว่าการเป็นชาวพุทธหรือพราหมณ์ไม่ได้ห้ามหรือลดทอนการนับถือและจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษของไทยโซ่งแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้ว่าในบ้านเรือนไทยโซ่งหลายครอบครัวมีหิ้งพระพุทธรูปอยู่รวมกับกะล่อหองได้

การที่สังคมไทยโซ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน และได้ผสมผสานกับความเชื่อในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ได้อย่างกลมกลืนดังกล่าว จึงส่งผลให้สังคมวัฒนธรรมไทยโซ่งปัจจุบันเพิ่มความซับซ้อนในวิถีความเชื่อมากขึ้น แต่ไม่

ปรากฏความแปลกแยกแตกต่าง ตรงกันข้าม สถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดทางเลือกในความเชื่อเพื่อเป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนหิบนจวมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีพลัง สามารถยืนหยัดอยู่ท่ามกลางความยุ่งยากได้อย่างมั่นคง ชุมชนไทยโซ่งในปัจจุบันจึงมีความหลากหลายทางความเชื่อที่นำศึกษาทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสิ่งเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษไทยโซ่งในประเด็นหน้าที่ทางสังคมของผีบรรพบุรุษไทยโซ่งเท่านั้น ยังไม่ได้วิเคราะห์ในแง่มุมอื่น ดังนั้นหากมีผู้สนใจศึกษาในแง่มุมอื่นๆ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม วัฒนธรรมของชุมชนไทยโซ่งมากขึ้น รวมทั้งสมควรมีการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะความเชื่อในผีบรรพบุรุษของกลุ่มไทยโซ่งกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เพื่อเปิดเผยลักษณะร่วม ลักษณะต่าง และลักษณะวิวัฒนาการทางความเชื่อของมนุษย์ตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมสืบต่อไป

เชิงอรรถ

¹ งานวิจัยหลายๆ เรื่องได้ใช้คำว่า “ผู้ท้าว” แต่ในบทความนี้ผู้เขียนใช้คำว่า “ผู้ต้าว” ซึ่งเป็นคำเรียกของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านเกาะแรด

² มือเวงตงจะมี 10 มือ คือ มือกำ มือฮับ มือกาบ มือฮาย มือเมิง มือเป็ก มือกัด มือخذ มือฮวง และมือเต้า

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สงวน.(2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2540). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญมี ปาริชาติชนกุล. (2546). ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งบ้านไผ่หูช้าง อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ปานทิพย์ คงอิมละมัย. (2546). *พิธีแสนเฮือนในวิถีชีวิตลาวโซ่ง : กรณีศึกษาดำบลหนองปร่ง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- พระมหามนตรี ชันดีสาโร. (2538, มีนาคม 31). *เรื่องราวชาวไทยโซ่งในดินแดนสยาม*, ม.ป.ท. หน้า 11.
- ม.ศรีบุษรา (นามแฝง). (2530). *ไทยคำร่ำพัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บุรพาศิลป์.
- มณี พยอมยงค์. (2529). *วัฒนธรรมล้านนาไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- มยุรี วัดแก้ว. (2521). *การศึกษาโครงสร้างสังคมลาวโซ่ง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทดำ : รากเหง้าวัฒนธรรม-สังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2542). *โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยโซ่ง*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2526, เมษายน 9). *ประวัติและความเป็นมาของลาวโซ่ง*. *สารสินผู้ไทย*, หน้า 11.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภางค์ จันทวานิช. (2553). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสฐียรโกเศศ. (2515). *วัฒนธรรมเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อภิรักษ์ โพธิ์สถาน. (2552). *สารัตถะ คติความเชื่อ และพิธีกรรมลาวโซ่ง*. มหาสารคาม: หจก.อภิชาติการพิมพ์.
- อัญชลี บุรณะสิงห์. (2531). *วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทยโซ่ง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์และภาษาเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.